

Dzieje Gminy Michałowice

Szanowni Państwo!

Z okazji 70 lat istnienia Gminy Michałowice przypadł mi zaszczyt przedstawienia jej historii. Moja opowieść skoncentruje się na najważniejszych wydarzeniach i osobach, które zapisały się w dziejach naszej lokalnej wspólnoty.

Nazwa Gmina Michałowice po raz pierwszy pojawiła się w 1952 r. Wówczas w jej obrębie nie znalazł się Komorów, Nowa Wieś i Granica. Wkrótce jednak władza ludowa przeprowadziła eksperymentalną reformę i wprowadziła w miejsce gmin gromady, by zbliżyć jak najbardziej społeczeństwo do systemu sprawiedliwości społecznej. Niestety eksperyment się nie powiódł z powodu słabego zaangażowania ludności i na mocy ustawy z 29 listopada 1972 r. w 1973 r. przywrócono podział gminny. Obecnie Gmina Michałowice zajmuje obszar prawie 35 ha i jest zamieszkiwana przez 19 tys. osób. Położona jest na terenie powiatu pruszkowskiego w województwie mazowieckim. Obszar gminy podzielony jest na 13 jednostek pomocniczych – 3 osiedla (Komorów, Granica i Michałowice) oraz 10 sołectw (Komorów, Michałowice, Nowa Wieś, Opacz-Kolonia, Opacz Mała, Pęcice, Pęcice Małe, Reguły, Sokołów i Suchy Las).

Początki działalności człowieka na terenie Gminy Michałowice są datowane na trzecie tysiąclecie p.n.e. Około 2,2 tys. lat temu w okolicy dzisiejszego Pruszkowa, Milanówka i Błoni funkcjonował potężny ośrodek wytopu żelaza. Surowcem była ruda darniowa – limonit, wydobywana powierzchniowo, a paliwem – węgiel drzewny. Odłamki limonitu wciąż jeszcze są odnajdowane w Regułach. Według badań archeologów, ośrodek mógł zajmować nawet 300 km² i był czynny przez ok. 500 lat. W ośrodku wytwarzano wyroby gotowe, w tym broń, wysyłane nawet do Cesarstwa Rzymskiego. Wytopen i przetwórstwem żelaza zajmowali się rzemieślnicy. Ośrodek wytopu żelaza zaprzestał działalności w III w. n.e. Oprócz tego w okolicy Reguł i Pęcic odkopano pozostałości osady z epoki kamiennej (początek II tysiąclecia p.n.e.) i cmentarzysko z czasów kultury łużyckiej (XIII-XI w. p.n.e.). Są również ślady osadnictwa okresu wpływów rzymskich (I-IV w. n.e.) i w kilku miejscach pozostałości z XI i XII w.

W okresie średniowiecza (XIII-XV w.) obszar naszej gminy stał się miejscem akcji osadniczej książąt mazowieckich. Najważniejsze ośrodki książęce w tej części Mazowsza (Sochaczew, Błonie, Jazdów – dzisiaj część Warszawy, Czersk) wymagały wsparcia militarnego przed najazdami litewskimi. Stąd od czasów Konrada Mazowieckiego w I poł. XIII w. osadza się na ziemiach między wspomnianymi miejscowościami ludność zdolną do walki w razie potrzeby. Chociaż pierwsze wzmianki o większości osad wchodzących obecnie w skład Gminy Michałowice pochodzą z XV w., to na podstawie źródeł historycznych ich proveniencję możemy przesunąć na okres wcześniejszy. To rozdrobnione rycerstwo mazowieckie na otrzymanych ziemiach zakłada wsie, stawy rybne, młyny, z czasem folwarki. Przynoszą one dochody tak owemu rycerstwu, jak i książętom mazowieckim, a później skarbowi państwa.

Na tych terenach o charakterze rolniczym funkcjonowały również instytucje zapewniające mieszkańcom potrzeby religijne, edukacyjne, żywieniowe, informacyjne, polityczne i turystyczne oraz schronienie, pomoc medyczną. Należy tu wymienić kościół pęcicki wraz ze szkołą i karczmą, pałace w Pęcicach, Komorowie i Regułach (w pałacu pęcickim bywał Roman Dmowski).

Przyglądając się dziejom ziem naszej lokalnej wspólnoty widać prawidłowość w stosunkach własnościowych. Od dzielącej działły ziemskie rozrastającej się szlachty mazowieckiej, przez rodziny ziemiańskie, urzędników państwowych, dowódców wojskowych, polityków czy ludzi handlu.

I tak:

- a) Michałowice i Opacz – przez wieki właścicielami była szlachta powiązana częściowo z Raszynem, Falentami, Regułami, pieczętująca się herbami Łada, Ciołek, Prus, Korab, Roch; następnie miejscowości te stały się własnością kupca z Warszawy Antoniego Filipa Campioniego (XVIII w.), dalej Arnolda Byszewskiego – dowódcy wojskowego (XVIII-XIX w.), by znaleźć się w posiadaniu zacnych rodzin, jak Przeździeccy, Czetwertyńscy i Grocholscy (XIX-XX w.)
- b) Reguły – na początku herbowa szlachta (Ładzice i Ciołkowie), dalej Chądzińscy (XVII w.), Feliks Górski – chorąży warszawski (XVIII w.), Łuszczewscy (XIX w.), Marylscy-Łuszczewscy (XIX-XX w.), a skończywszy na Ludwiku Trylskim, inżynierze, współwłaścicielu firmy narzędzi rolniczych „Trylski i Kowalski”
- c) Pęcice – herbowi Pierzchałowie, Leszczyńscy (XVII w.), Górscy (XVIII w.), Popławscy i Łuszczewscy (XIX w.), Marylscy-Łuszczewscy (XIX-XX w.)
- d) Komorów – podobnie jak w Pęcicach właścicielami byli herbowi Pierzchałowie; w obwodzie warszawskim po powstaniu listopadowym (1830-1831) skonfiskowano hrabiemu Władysławowi Ostrowskiemu dobra pod nazwą – Helenów, Kajetany, Nowa Wieś, Komorów, Sokołów, Strzeniówka, Nadarzyn, Kanie, Gąsin, Walendów, Wolica; pozostałymi właścicielami byli Marcei Tarczewski (prawnik) do 1843 r., Aleksandra z Tańskich Tarczewska do roku 1850, Helena Brzezińska do 1874 r., Helena i Stanisław Józefowiczowie do 1911 r. oraz Józef Markowicz w latach 1912-1939 (inwestor ziemski i polityk)
- e) Granica – we władaniu rodziny Okuniów z Grodziska, Brwinowa i Parzniewa, dalej Osuchowskich herbu Gozdawa (XVI-XVII w.), hetmana Michała Kazimierza Ogińskiego (XVIII w.), Ostrowskich – właściciele Helenowa i Nadarzyna (XIX w.), Potockich (XIX w.)
- f) Nowa Wieś – na początku właściciel to hetman Michał Kazimierz Ogiński (XVIII w.), później Ostrowscy i Potoccy (XIX w.)

Ważną rolę w historii mieszkańców miejscowości tworzących gminę odegrała decyzja carska z marca 1864 r. o uwłaszczeniu chłopów w Królestwie Polskim. Do tej najliczniejszej grupy społecznej trafiły liczne morgi ziemi, która tą decyzją lub decyzją dotychczasowych właścicieli stała się ich własnością.

Tereny gminne doświadczyły także w swojej historii starć zbrojnych związanych zarówno z I, jak i II wojną światową. W przypadku I wojny światowej były to starcia rosyjsko-niemieckie w ramach tzw. bitwy o Pruszków. Świadcami tamtych wydarzeń pozostają do dziś: pałac pęcicki zniszczony w wyniku ostrzału artyleryjskiego i odbudowany po wojnie, pociski artyleryjskie znajdujące się w ścianie kościoła pęcickiego i cmentarz w polu usytuowany na niewielkim wzniesieniu. Z kolei symbolem krwi przelanej przez Polaków w czasie II wojny światowej jest pomnik-mauzoleum w parku w Pęcicach, który skrywa ciała poległych i pomordowanych 2 sierpnia 1944 r. powstańców warszawskich – żołnierzy Armii Krajowej (IV Obwód Ochota), będących mieszkańcami Warszawy, Pruszkowa, Piastowa, Ursusa, Piaseczna.

Nowym rozdziałem dla gminy było pojawienie się w 1927 r. Elektrycznych Kolei Dojazdowych łączących Warszawę z Grodziskiem Mazowieckim i Milanówkiem. Realizacja nowej trasy dojazdowej była bardzo istotnym wydarzeniem, ponieważ skutki tego udogodnienia komunikacyjnego miały przełożenie na rozwój gospodarczy i urbanistyczny Gminy Michałowice (łatwiejsze dotarcie mieszkańców terenów podwarszawskich do stolicy). Powstały wówczas cenione i ważne dla dziedzictwa kulturowego gminy założenia, takie jak osiedle Michałowice i osiedle Miasto Ogród Komorów, rozwinęły się także istniejące już wówczas w Komorowie osiedla „Stary Komorów” i „Strzecha Polska”.

W latach 50. i 60. XX w. dzisiejsze tereny gminne systematycznie się rozwijały, pomimo funkcjonowania w kraju planowej gospodarki i centralnego zarządzania. Brakowało materiałów budowlanych oraz narzędzi i nawozów potrzebnych rolnictwu. Wbrew powyższym trudnościom dużą rolę odegrały wtedy czyny społeczne, w efekcie których budowano drogi, szkoły, przeprowadzano meliorację. Wykonywano także działania służące telefonizacji miejscowości. Zmiany ustrojowe tylko wzmocniły te procesy. Zasadnicze zmiany w tej materii nastąpiły w roku 1990, kiedy po upadku komunizmu uznano za jeden z priorytetów wsparcie dla społeczności lokalnych, co oznaczało upodmiotowienie samorządu terytorialnego. Nastąpił intensywny rozwój infrastrukturalny Gminy Michałowice. Przykładem tego może być budowa sieci kanalizacyjnej i wodociągowej, ale również rozwój szkolnictwa.

Czas od zakończenia wojny aż po dziś dzień to także zmiana struktury społecznej. Podstawową grupę stanowiły osoby żyjące na tych ziemiach od pokoleń, utrzymujące się z rolnictwa. Z biegiem lat coraz chętniej osiedlali się w naszej lokalnej wspólnocie uciekający od wielkomiejskiego zgiełku mieszkańcy Warszawy (inteligencja i rzemieślnicy) oraz ludność napływowa z całej Polski, widząca w bliskim położeniu stolicy i dobrej komunikacji (Warszawska Kolej Dojazdowa) szansę na polepszenie swojego statusu materialnego.

Obecnie Gmina Michałowice jest jedną z najprężniej rozwijających się gmin wokół Warszawy. Łączy dbałość o tradycję i historię z patrzeniem w przyszłość. Umiejętnie korzysta ze środków europejskich, które przeznacza na rozwój dzieci i młodzieży, infrastrukturę – drogi, ścieżki pieszo-rowerowe, jak i wydarzenia kulturalne, dające mieszkańcom możliwość odbioru kultury wysokiej bez udawania się do Warszawy.

Szanownej Jubilatce życzymy 100 lat i tego, aby mieszkańcy traktowali ją jako dobro wspólne, o które należy dbać!!!

Daniel Wolborski, nauczyciel historii
w Szkole Podstawowej im. Marii Dąbrowskiej w Komorowie